

U SUBOTICI PREDSTAVLJENA KNJIGA PROF. MILANE ČERNELIĆ BUNJEVCI – ISHODIŠTA, SUDBINE, IDENTITETI

Kruna višedecenjskog znanstvenog rada

Tomislav Žigmanov, Jadranka Grbić Jakopović, Milana Černelić, Slaven Bačić

Znanstvena aktivnost prof. dr. sc. Milane Černelić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu je od velikog značaja i za etnologiju i povijest bunjevačkih Hrvata u Podunavlju. Ona se bunjevačkom tematikom i problematikom bavi već četrdesetak godina, od studentskih dana.

Rezultat toga je i njezina najnovija knjiga *Bunjevci – ishodišta, sudbine, identiteti* objavljena u listopadu u sunakladi Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF pressa i Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata. Knjiga je predstavljena prošloga petka u Subotici.

»Kada su u pitanju studije vezane za Bunjevce i etnologiju, Milana Černelić je na prvom mjestu. To je posljedica njezinog dugotrajnog istraživačkog i znanstvenog rada u tom relativno zatomljenom i ne uvijek korektnom znanstvenom elaboracijom obilježenom prostoru«, kazao je ravnatelj ZKVH-a Tomislav Žigmanov.

TRILOGIJA O BUNJEVCIMA

Ovo je treća knjiga prof. Černelić o bunjevačkim Hrvatima, nakon *Uloge i nazivi oda-*

branih svatova u Bunjevacu iz 1991. i Bunjevačkih studija iz 2006.» Profesorica je puno objavljivala na bunjevačke teme, ali to nisu teme koje se tiču samo nas podunavskih Bunjevaca ovde u Bačkoj, nego i drugih grana – primorsko-ličkih, zapadnohercegovačkih i dalmatinskih Bunjevaca. Svaka od ovih grana se razvijala u određenom povijesnom kontekstu, pod tuđinskom vlašću – mađarskom, mletačkom, turskom ili habsburškom... Cjelokupan opus prof. Černelić nije etnografija, odnosno jedno-stavno zapisivanje, nego jedan znanstveni pristup koji je složen, kroz korištenje znanstvenih metoda ona dolazi do određenih zaključaka», kazao je predsjednik Hrvatskog nacionalnog vijeća dr. sc. Slaven Bačić.

DOPUNA PREOSTALIH PRAZNINA

Recenzentica prof. dr. sc. Jadranka Grbić Jakopović je rekla kako prof. Černelić ovom knjigom dopunjaje neke preostale praznine u svojim znanstvenim spoznajama o Bunjevcima čime se bavi već nekoliko desetljeća. »Oslanjajući se, sasvim

opravdano, na rezultate svojih prethodnih istraživanja, koji su objavljeni u nizu desetaka članaka te u dvije knjige, ovom posljednjom knjigom prof. Černelić dopunjuje neke preostale praznine u znanstvenim spoznajama o određenim povijesnim zbivanjima na prostoru jugoistočne Europe minulih stoljeća, gdje je po svojim spoznajama detektirala ishodišne lokacije bunjevačke zajednice. Ona ih uklapa u svekolike spoznaje o bunjevačkoj etnogenezi i etnokulturalnom oblikovanju, tj. u analizu i interpretaciju identifikacijskih procesa koji su se odvijali tijekom migracija koje su trajale nekoliko stoljeća ali i kroz posljedice tih migracija. Prije svega kroz prilagodbu, dakle kroz adaptacijske procese, kroz akulturacijske i transkulturnacijske procese, napokon i kroz integracijske procese u novim prebivališnim sredinama odnosno krajnjim destinacijama njihovih migracijskih kretanja», kazala je prof. Grbić Jakopović zaključivši kako rad Milane Černelić nije samo važan za afirmaciju bunjevačkih zajednica (u Hrvatskoj i dijaspori), nego za sveukupnu hrvatsku i europsku kulturnu povijest i općenito kulturu.

POVEZNICE SA STAROSJE-DIOCIMA

Prof. Milana Černelić je kazala kako je zajedničko kulturno naslijede svih bunjevačkih ograna u knjizi stavila u širi povijesni kontekst, te nastojala utvrditi poveznice sa starosjedilačkim stanovništvom na prostoru jugoistočne Europe (Vlasima), gdje postoje prožimanja elemenata doseljenog stanovništva, u prvom redu slaven-skog koje se proširilo na različita područja ovog prostora.

»Obradila sam specifične elemente iz svadbenih običaja Bunjevaca koji su zastupljeni na određenim područjima. Svi oni se pojavljuju na približno istim područjima. Prilično su specifični da bi to bilo slučajno. Tragom toga krenula sam pratiti te elemente i došla do nekih mogućih saznanja o bunjevačkoj prapostojbini. Hercegovina i Dalmacija i dalje nisu sporne, ali neka starija prošlost vodi još malo jugoistočnije od tih područja. I neke specifičnosti vezane uz ulogu kuma kojih nema u drugim krajevima, ima ih u istočnom panonskom prostoru Slavoniji gdje su također bile migracije s tih južnih strana. To su specifični elementi koji nisu prisutni kod drugih slaven-skih naroda, pa čak ni južnoslavenskih, nigdje im ima traga, ali upravo tamo vodeći od sjeverne Grčke se mogu pratiti ti tragovi«, kaže prof. Černelić.

Ona je također izrazila nadu da će njezin znanstveni rad posvećen Bunjevcima biti poticaj za mlađe generacije znanstvenika koji se žele baviti ovim temama.

D. B. P.

ZNANSTVENI KOLOKVIJ ZKVH-A U MONOŠTORU

Istraženi dijelovi baštine šokačkih Hrvata

Na znanstvenom kolokviju *Istraživanje tradicijske baštine šokačkih Hrvata u Bačkoj* (Monoštor, Bereg) predstavljen je sedmi broj Godišnjaka za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i prezentirani rezultati istraživanja koje su studenti Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta iz Zagreba u Monoštoru i Santovu obavili tijekom 2016. godine. *Godišnjak* je predstavila Sonja Periškić, Monoštorka koja je kao studentica i kasnije kao diplomirana pedagoginja i etnologinja sudjelovala u istraživanjima. U *Godišnjaku* su objavljena Sonjina dva rada, prvi su djeće igre, a drugi posmrtni običaji i vjerovanja. »Istraživanje nekadašnjih dječjih igara dio je mog diplomskog rada, a cilj mi je bio ukazati na potrebu socijalizacije kroz slobodnu igru. Djeca su vani, upoznaju se s prirodom, aktivni su, imaju bolju koordinaciju pokreta, orijentaciju u prostoru. Današnja djeca, da ne budem gruba, ne znaju se *sigrati*, brzo im sve dosadi, nedostaje im komunikacije. Ono što je dobro nije samo to što sam ja na toj temi diplomirala, već što je taj rad mene potaknuo da u *Bodrogu* okupimo djecu, osnujemo najmlađu folklornu grupu i učimo ih nekadašnjim dječjim igrama«, kazala je Sonja, a koje su to igre mališani su pokazali u svom nastupu.

U istraživanje posmrtnih običaja Sonja se uključila da bi pomogla studentima koji su te običaje izučavali kao etnomuzikolozi. Umjesto kazivanja o tim običajima prikazan je jedan dio ispraćaja pokojnika. Ispraćaj

od kuće do groblja prikazale su *Kraljice Bodroga*, koje su sa prikazom tog običaja, koji je postavila Marija Šeremešić, sudjelovale na Pokrajinskoj smotri folklora. O temama i saznanja do kojih su došli u svojim istraživanjima govorili su studenti koji su ovih dana boravili u Monoštoru i Santovu.

TRADICIJSKA PREHRANA

Tradicijska prehrana Šokaca u Monoštoru tema je koju je istraživala Kristina Jukić. Njeni kazivači navodili su da su osnovu prehrane činila tri obroka – ručak, užna i večera, a ako se više radilo između užne i večere bila je užina, a osnovne namirnice bile su krumpir i *tisto*. »Većina kazivača u prehrani je koristila mlijeko i mliječne proizvode. Od mesa se jela svinjetina, piletina i riba u obiteljima koje su živjele bliže Dunavu. Svinjetina se sušila kako bi duže trajala. Piletina je bila obvezna barem jednom u tjednu, najčešće nedjeljom kao neki svečaniji ručak. Za Monoštor je karakteristična i janjetina koja se najčešće spremala na paprikaš. Bitan događaj bio je svinjokolj i nije to

bila samo prigoda za opskrbiti se mesom već i prigoda za druženje. To je u današnje vrijeme izgubljena tradicija i danas se svi ti poslovi obavljaju kod mesevara. Kruh se pekao samo jednom ili dva puta u sedam dana i to uglavnom kod kuće. Ako se kruh nosio na pečenje u pekaru postojao je točan raspored kada koja obitelj nosi kruh na pečenje«, kazala je Kristina. Na temelju provedenih istraživanja njen zaključak je da je tradicionalna prehrana bitan dio kulturnog identiteta Monoštoraca i da je skoro u potpunosti očuvana.

GLAZBA I KRALJICE

Njena kolegica Lucija Maroević bavila se tradicijskom glazbom u Monoštoru, a tu temu ona je sagledavala kroz to na koji se način ta tradicijska glazba čuva i danas. »Generalno starije stanovništvo kaže da mlade uopće to ne zanima, dok mladi opet kažu da rad KUD-a i obnavljanje običaja vezanih za glazbu doživljavaju kao druženje. Kazivači su složni u tome da je sve ono što se danas izvodi u KUDH *Bodrog* u izvornom obliku. Iskustva iz mojih dosa-

dašnjih istraživanja su drugačija, tako da je ovo jedan specifikum vezan za Monoštor. Rekla bih i da je prikaz običaja, što prakticiraju u monoštorskoj udruzi rijetkost među KUD-ovima«, kazala je Lucija i iznijela svoj dojam da mladi u Monoštoru jesu zainteresirani za rad u udruzi, rado oblače nošnju i sudjeluju u programima koji se pripremaju. Na njeno izlaganje nadovezao se Marino Mihalj koji je u Monoštoru prikupljao podatke o običaju ophodnje *kraljica na Dove*. »*Kraljice* su isle na Duhove ili kako u Monoštoru kažu na *Dove*, 50 dana poslije Uskrsa, uvijek poslije podne. Isle su u više skupina i bile su podijeljene ili kvartovski ili po ulicama. Neki kazivači navode da su isle samo djevojčice, dok drugi pak kažu da su barjaktari bili dječaci. Dobna granica bila je od 10 do 12 godina i kako je jedna kazivačica rekla '10 sam isla u *kraljice*, a sa 16 sam se udala'. Ovaj običaj u selu se redovito održavao do 60-tih godina prošlog stoljeća, a dvadesetak godina kasnije scenski ga je postavila Katica Pašić. U ophodu je od 10 do 12 djevojaka. Na čelu su bili barjaktari koji su nosili barjake, najčešće

su to bile trske na kojima su bile marame *delinske*. Njihova uloga bila je da štite povorku i *kraljicu*. Iza njih idu *kraljica* i *dvorkinja*. *Kraljica* je obučena u svečanu nošnju i njeno lice je pokriveno *burundžukom*. *Dvorkinja* je bila nešto jednostavnije obučena i nosila je košaru u koju je skupljala darove. Zadaća ostalih *kraljica* bila je da pjevaju i plešu. Skupina bi sa pjesmom ulazila u dvorište i hvatala se zatim u kolo. U jednom trenutku kolo se rastvara i *dvorkinja* sjeda na stolac koji je gazdarica pripremila, a njoj u krilo sjeda *kraljica* i otkriva lice. Na kraju pjesme *kraljica* uzima stolac diže ga u zrak i kaže – ‘neka vam konoplja naraste’. Na kraju ophoda *kraljice* su darivane novcem, jabukom ili jajetom», kaže Marino.

ISTRAŽIVANJE U SANTOVU

U ovo terensko istraživanje šokačke skupine Hrvata osim šokačkog Podunavlja uključeni su i Hrvati iz Santova u susjednoj Mađarskoj. »Santovo je jedino šokačko mjesto u mađarskom dijelu Bačke i da to mjesto ne bi ostalo izolirano uključili smo ga u ova naša istraživanja«, kaže mentorica istraživanja dr. sc. Milana Černelić.

Ivan Golubić u Santovu je

istraživao posmrtnе običaje i vjerovanja tamošnjih Šokaca. »U selu se po tomu je li se crkveno zvono oglašavalo tri, dva puta i jedan puta znalo je li umro muškarac, žena ili dijete. Pokojnik se čuvao u kući u čistoj sobi. Lijes se postavljao na sredinu sobe, a ljudi su dolazili u kuću jaukati. Uz pokojnika se bdjelo cijelu noć i to su uglavnom bili članovi obitelji, susjedi ili prijatelji. Nakon jedne noći provedene u kući pokojnik se iznosio vani gdje je dolazio svećenik s kantom. Nad njim se jaukalo prije nego što je krenula pogrebna povorka. Nakon pokopa slijedile su karmine koje su do 60-tih održavale u dvorištu pokojnika ili u kući. Posluživao se paprikaš ili gibanica. Jelo koje se posluživalo nije se spremalo u kući pokojnika već u kući susjeda ili prijatelja. Kajalo se od nekoliko mjeseci do dvije godine«, kazao je Ivan. Većina tih običaja je izgubljena, ali to nije zbog ljudskog nemara spram običaja već iz praktičkih razloga, s obzirom na to da se od pojave mrtvačnica i hladnjača pokojnici više nisu držali u kući.

NARODNA MEDICINA

Nikolina Vuković je od kazivača u Santovu prikuplja-

la podatke o primjeni narodne medicine.

»U selu su postojali namještači kostiju koji su liječili slobiljene ili iščašene kosti, zatim maserke koje su nazivale *trlje* koje su masažom liječile bolove u ramenima i vratu. Postojale su osobe koje su vadile zube, babice koje su pomagale pri porodu, osobe koje su bajale. Narodni liječnici bili su kao i ostali seljani, a jedina razlika bila je što su uživali malo veći ugled u selu, jer su znali ono što ostali seljani nisu. Nisu bili školovani, a znanje se prenosilo s generacije na generaciju. Za svoj rad nisu uzimali novac, eventualno im je netko donio nešto ako je imao viška u kući. Od biljaka su se najčešće pravili čajevi i oblozi. Univerzalni lijek bila je rakija šljivovica. Od lijekova životinjskog podrijetla koristila se životinjska mast i to za liječenje kožnih bolesti, upale pluća, kašla. Kao dezinfekcija i za liječenje kožnih bolesti koristila se mokraća«, kazala je Nikolina. Kada ništa od navedenih lijekova nije pomoglo ili kada se sumnjalo na urok išlo se vraćari i ona je uz određene pjesmice i rituale poništila urok i osoba je navodno ozdravila. Lijekom se smatrala i molitva posebice kod teških bolesnika.

Znanstveni kolokvij u Monoštoru organizirao je ZKVH uz potporu KUDH-a Bodrog. »ZKVH podupire ovaku vrstu istraživanja, kao što je upravo istraživanje tradicijske baštine Šokaca. Kao što je poznato slično istraživanje urađeno je kod Bunjevac. Ovo istraživanje je posebno značajno jer se radovi studenata objavljuju u *Godišnjaku za znanstvena istraživanja*. Također je poznato da je jedna od vrhunskih monografija posvećena Bunjevcima tiskana u suradnji Filozofskog fakulteta iz Zagreba i ZKVH-a. Nama je plan, zajedno s voditeljicom ovog projekta profesoricom Černelić, da već iduće godine započnemo rad na velikoj monografiji koja će tematizirati Šokce u svim aspektima koji su istraživani tijekom dvije godine istraživanja na ovim prostorima. Planiramo zatim izlazak u Srijem. U Srijemu postoji veliki broj hrvatskih udruga i bit će zanimljivo vidjeti koliko su oni sačuvali od svoje tradicijske baštine. Srijem je ne samo izazov za istraživače, već naša obveza prema ljudima koji tamo žive«, kazala je Katarina Čeliković, menadžerica za kulturu ZKVH-a.

Zlata Vasiljević

Godišnji koncert HKPD-a Đurđin

Godišnji koncert HKPD-a Đurđin, povodom blagdana sv. Nikole, održan je u nedjelju, 4. prosinca, u župoj dvorani crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu. Manifestacija je organizirana petnaesti put te okupila veliki broj djece i odraslih.

Na koncertu su nastupile sekcijske društva: tamburaška, literarna, dramska i dječji zbor. Tamburaši je pripremio Vojislav Temunović, a Vera Dulić, voditeljica zobra Društva i župnog zobra osmisnila je i pripremila cijeli program. Ona kaže da voli

raditi s djecom te da joj je posebno zadovoljstvo kada vidi da su

djeca sretna i kada ima lijepu suradnju s roditeljima. Nakon

programa uslijedila je podjela paketića na opću dječju radost koju je donio dugo očekivani gost, sveti Nikola.

Predsjednica Društva Marica Stantić kaže da ova manifestacija obogaćuje kulturni život sela i da im želja Godišnji koncert pretvoriti u događaj u kojem ima mjesta za nove ideje.

Potpunu za Godišnji koncert dali su Grad Subotica, Hrvatsko nacionalno vijeće, Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata i mještani sela.

J. D. B.